

KULTUREN



Kv Galten 10, 11 och 12

Lund, fornlämning 73:1,
Lunds stad, Lunds kommun, Skåne
Arkeologisk undersökning 2016

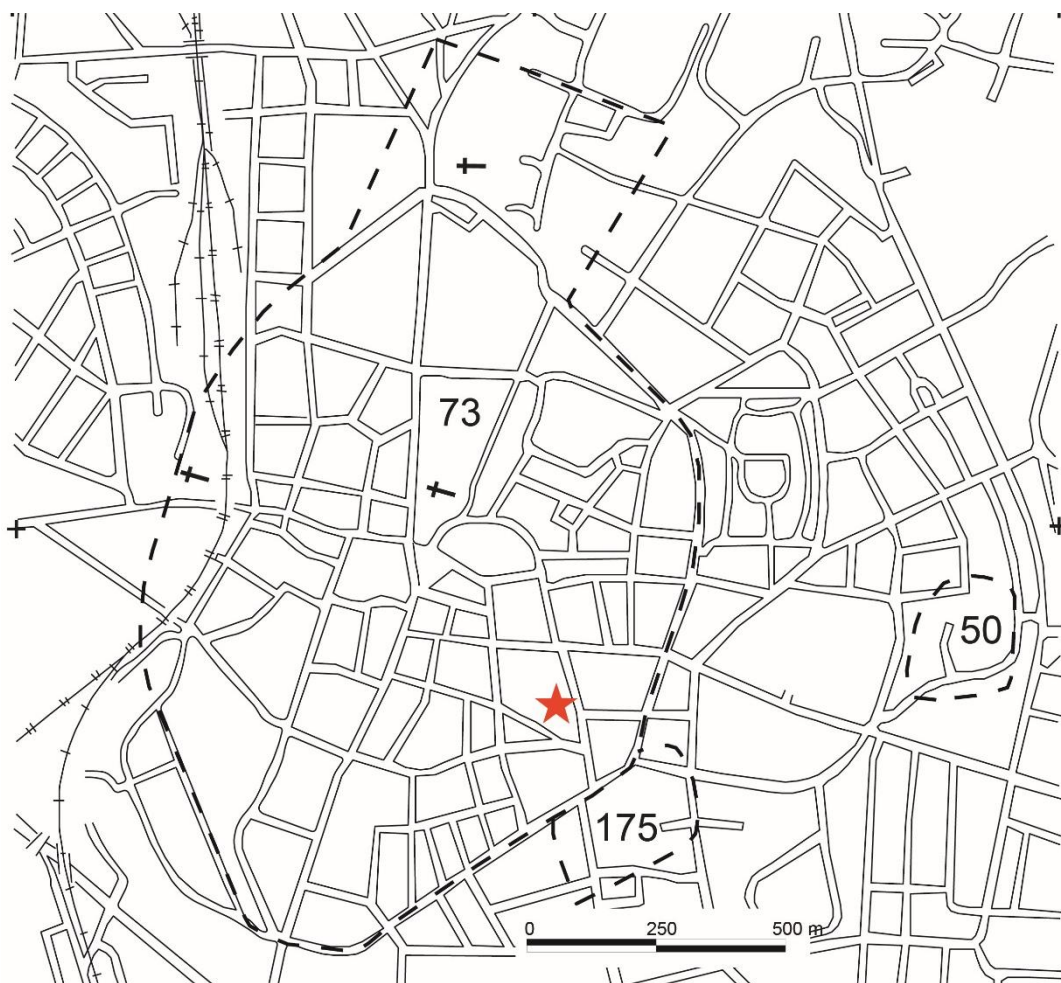
KULTURMILJÖRAPPORT 2017:3

MATTIAS KARLSSON

KULTURHISTORISKA FÖRENINGEN FÖR SÖDRA SVERIGE

Innehåll

Inledning	2
Fornlämningsmiljö.....	3
Tidigare arkeologiska iakttagelser	3
Genomförande och resultat	4
Sammanfattning	5
Administrativa och tekniska uppgifter.....	7
Referenser.....	8
Bilagor	8



Figur 1. Lunds medeltida stad, fornlämning 73, med platsen för undersökningen markerad med en röd stjärna.

Sammanfattning

I samband med omgestaltning av lekpark väster om Vårfruskolan utfördes schaktningar inom vissa mindre områden. I den arkeologiska dokumentationen framkom endast sen-tida påförd jord ned till ca 1 meters djup. Det är inte otänkbart att jorden i området runt dammen, helt eller till stora delar, är påförd under sen tid. De topografiska förhållandena i området – som höjer sig svagt över omgivningen – kan tala för det.

Inledning

I samband med omgestaltning av lekplatsen väster om Vårfruskolans huvudbyggnad i kv. Galten 10, 11 och 12 utförde Kulturen i Lund en arkeologisk undersökning genom schaktningsövervakning (figur 1), enligt länsstyrelsens beslut 431-12683-2016.

Fornlämningsmiljö

Kvarteret Galten är beläget inom den sydöstra delen av Lunds medeltida stadsområde (RAÄ 73). Det är namngivet efter Peder Galt, en krigare och diplomat som under 1600-talets första hälft residerade i den nordvästra delen av kvarteret utmed Östra Mårtensgatan (Bevaringskommittén 1980, s. 34). Denna och övriga gator som avgränsar kvarteret faller sannolikt tillbaka på tidigmedeltida gatusträckningar. I den norra delen av kvarteret har arkeologiska undersökningar konstaterat lämningar från tidigmedeltid och framåt.

I de skriftliga källorna framskymtar flera vikarieresidens och en påträffad stenbyggnad har troligen varit ett av dem. Ett vikarieresidens var enligt de skriftliga källorna beläget i den nordvästra delen av kvarteret (Andrén 1984, s. 95).

Vid början av 1500-talet var kvarteret uppdelat i 8-9 tomter enligt Anders Andréns rekonstruktion över tomtindelningen i staden (Andrén 1984, karta 1). Dagens kv. Galten 19 var enligt Andréns tomtrekonstruktion del av tomt 187:1 vid början av 1500-talet. Tomten omnämndes som vikarieresidens år 1412 och 1415. Gården bestod av ett stenhus och en apelgård. Även år 1558 omnämndes gården tillhöra altaret och residenset tillhörde kani-ken Vedsel Pallesen, ett stenhus omnämns återigen ända fram till år 1570 (Andrén 1984, s 94). År 1905 påträffades grundmurar, som bör vara rester av det skriftligt kända stenhuset på tomten. Tomterna 187:1-5 motsvarar hela den östra delen av dagens kv. Galten, och på tomterna fanns vikarieresidens tillhöriga olika altare (187:1 – Heliga lekamens altare; 187:2 – St:t Andreas kors altare; 187:3 – St:a Margaretas altare i södra delen av koret) (Andrén 1984, s 94f).

Under 1500-talet tycktes flera tomter stå obebyggda och omnämndes som hagmark. Denna reducering av bebyggelsen fortsatte under 1600- och 1700-talen och stora delar av kvarteret användes som trädgård och åker. Bebyggelsen låg samlad vid Mårtensgatan. Under 1700-talet användes stora delar av gårdarna av hantverkare, som snickarmästare, vagnmakare och skomakare. Till gårdarna hörde sädeslyckor som sträckte sig ned till Lilla Tvärgatan (Bevaringskommittén 1980, s. 35).

Gårdarna låg samlade utmed Mårtensgatan. Under andra halvan av 1800-talet börjar de stora trädgårdarna och åkerlyckorna att styckas upp i nya tomter och en tät småhusbebyggelse växte fram vid Lilla Tvärgatan. De sist avstyckade tomterna vid Råbygatan bebyggdes på 1870-talet. Denna bebyggelse revs under slutet av 1950- och början av 1960-talen (Bevaringskommittén 1980, s. 35). Tidigare har det antagits att Gertrudskapellet i Lund skulle ha legat i kvarteret, men efter närmare granskning av de skriftliga källorna visade sig detta felaktigt (Andrén 1984, s 90, 94).

Tidigare arkeologiska iakttagelser

Flera arkeologiska undersökningar har genomförts i kvarterets norra del som visar att området var bebyggt redan vid 1000-talets mitt (Kulturens LA-arkiv).

Den södra delen av huset på fastigheten kv. Galten 15 vid hörnet Bankgatan och Lilla Tvärgatan revs år 1930. Direkt under brädgolvet påträffades ett mängder av avfall från en keramisk verkstad. Inför byggandet av sparbanken i kvarterets nordvästra del, kv. Galten 24, genomfördes en arkeologisk undersökning år 1931. Flera timrade brunnar påträffades som vittnade om att bevaringsförhållandena på platsen då var goda.

Söder om banken, kv. Galten 24, gjordes en utgrävning för en oljetank år 1954, då bland annat en brunn bestående av en urholkad ekstam och gråstenar som kan ha ingått som grundstenar i en byggnad dokumenterades.

På den intilliggande tomten, nr 26, genomfördes arkeologiska undersökningar i samband med byggandet av restaurang Carlssons Trädgård, år 1972. Vid undersökningstillfället befanns kulturlagertjockleken uppgå till som mest 2,5 m.

På kv. Galten 26, i det nordöstra hörnet av kvarteret, genomfördes år 1984 en arkeologisk undersökning, där nuvarande Apoteket är beläget. Vid undersökningen påträffades kulturlager daterade till 1000–1100-talet, en knuttimrad brunn, stolpburna hus från 1000-talet samt hus daterade till 1100-talet byggda av resvirke på stensyll. Även gropar, rännor, lergolv, härdar, ugnar och stensättningar påträffades, alla daterade till tidigmedeltid. Inga kulturlager från senmedeltiden påträffades, vilket ledde fram till tolkningen att området inte nyttjades under den perioden alternativt att området varit utsatt för avröjningar.

En geoteknisk undersökning genomfördes år 1989 där 16 skruvborrsprover togs jämnt spridda över den södra delen av kvarteret. Fem av dessa är placerade utanför den idag aktuella exploateringsytan. I kv. Galten 19 i den östra delen av kvarteret togs två prover vilka visade på en övre sentida yta av grus, makadam samt raseringsmaterial ned till en nivå av 0,5–0,8 m under nuvarande marknivå. Därunder framkom kulturlager ned till ett djup av 2,0–2,2 m under nuvarande marknivå. I kv. Galten 11–15 samt 20 togs nio prover jämnt spridda över ytan vilka visade på en stor variation i den sentida utfyllnaden och kulturlagerdjup.

Markarbeten för ny källartrappa, hiss och ny entré genomfördes år 2002 i kv. Galten 24, Lund. Arbetena berörde kulturlager från högmedeltid och framåt. Bevarat efter ingreppen fanns tidigmedeltida kulturlager. Undersökningen visade att platsen nyttjats för bebyggelse under högmedeltid, eventuellt även senmedeltid och därefter har området nyttjats

som gårdsplan fram till modern tid. Det tyder på att en kraftig omstrukturering gjorts på platsen under 1300–1400-talen.

År 2010 genomfördes en arkeologisk förundersökning i kv. Galten 24 i planeringen inför eventuell nybyggnation. Sju sökschakt öppnades till en sammanlagd längd av 70 meter. I samtliga schakt framkom äldre kulturlager mer eller mindre välbevarade. I de schakt som var belägna i anslutning till Bankgatan framkom partier med äldre bebyggelserelaterade lager men också partier med skadade kulturlager. Skadorna var sannolikt ett resultat av markberedningar och rivningar i modern tid. Det sistnämnda gällde inte minst också gatumarken i söder, mot Lilla Tvärgatan. Den rivna bebyggelsen som legat invid gatumarken härstammade från andra hälften av 1800-talet. Husen revs under 1960-talet. I ett av schakten, som var lokaliserat i nordöst, påträffades välbevarade byggnadslämningar med ett rikligt keramikmaterial. Dateringen pekade mot att den platsen varit bebyggd från det tidiga 1000-talet och fram till 1200-talet. Det rörde sig om flera generationer av hus som legat på samma plats. Husens placering inne i tomtmarken var tämligen ovanlig (Lenntorp 2010).

Genomförande och resultat

I samband med upprustning av utemiljö på Vårfruskolan i Lund i kv. Galten 10–12 utförde Kulturen i Lund en arkeologisk undersökning i form av en schaktningsövervakning. Upprustningen innebar följande: plantering av nya buskar, uppsättande av nytt staket, ersättning av liggande stockar, plantering av tre nya träd. För plan över området med schakt och beskrivningar se bilaga 1, 2 och). Sammanlagt schaktades ca 13 m² med en volym av 13 m³.

På en yta belägen på ett avstånd på ca 1-2 m väster, öster och söder om dammen schaktades ca 0,3-0,4 m jord bort. Jorden var mestadels brun, finkornig, lite lucker och matjordslig, med inslag av sentida material såsom plast, järn, asfalt. I öster framkom under jorden ett område med bergkross och grus.

Trädgrop 1: Ca 1,5 x 1,5 m stor och 0,9 m djup. I schaktet påträffades fyra olika lager. Samtliga innehöll sentida material och komponenter såsom asfalt, grus, gult tegel. Sentida påförd jord.

Trädgrop 2: ca 4 x 3 m stor och 0,85 m djup. I schaktet påträffades 4 lager. Samtliga innehöll material, såsom grus och gult tegel, och bedöms därför som sentida påförd jord.

Trädgrop 3: Ca 1 x 1 m stor och ca 1 m djup. Yngre fyllnadsmassor och grus ned till ca 1 m djup. I botten ett dräneringsrör av plast. Fyllningen bestod av följande: mörk jord med rött tegelkross, gult tegelkross, vitt glas, träkol, finkornigt, torrt, kompakt.

Administrativa och tekniska uppgifter

Länsstyrelsens beslut, dnr	431-12683-2016	Fornlämning nr/art	RAÄ 73:1
Socken/stad	Lund	Projektnr	61000-468
Landskap	Skåne	Län	Skåne
Kommun	Lund	Trakt/kvarter/fastighet	Kv. Galten 10, 11, 12

Typ av exploatering	Omgestaltning av lekplats
Uppdragsgivare	Lundafastigheter
Typ av undersökning	AU
Ansvarig institution	Kulturen
Fältarbetsledare	Mattias Karlsson, Gertie Ericsson
Övrig personal	—
Fältarbetstid	16-05-26 — 16-06-02

Fälttid	
Arkeolog	5 h
Maskin	—

Undersökningens omfattning	
Yta	13 m ²
Kubik	13 m ³
Schaktmeter	8 m

Kostnad för arkeologi	
Fältarbete	750 × 5 = 3 750 SEK
Rapport	750 × 5 = 3 750 SEK
Analys	—
Övrigt	—
Summa:	7 500 SEK

Kostnad övrigt	
Maskiner	—
Bodar	—
Övrigt	—
Summa	—

Summa, faktisk	7 500 SEK
Summa, beslutad	Enligt löpande kostnad

Fyndmaterial (förvaring m.m.)	Inga fynd tillvaratogs
Arkivmaterial, förvaring	Kulturens LA-arkiv under fastighetsbeteckningen
Ritningar, dokumentation	1 planritning 1:150; 1 plan- och sektionsritning 1:20, 1:100.
Foto	—
Analys	—
Övriga upplysningar	—

Referenser

Andrén, Anders 1984: Lund. Tomtindelning, ägostruktur, sockenbildning. Medeltidsstaden 56. Rapport. Riksantikvarieämbetet. Stockholm.

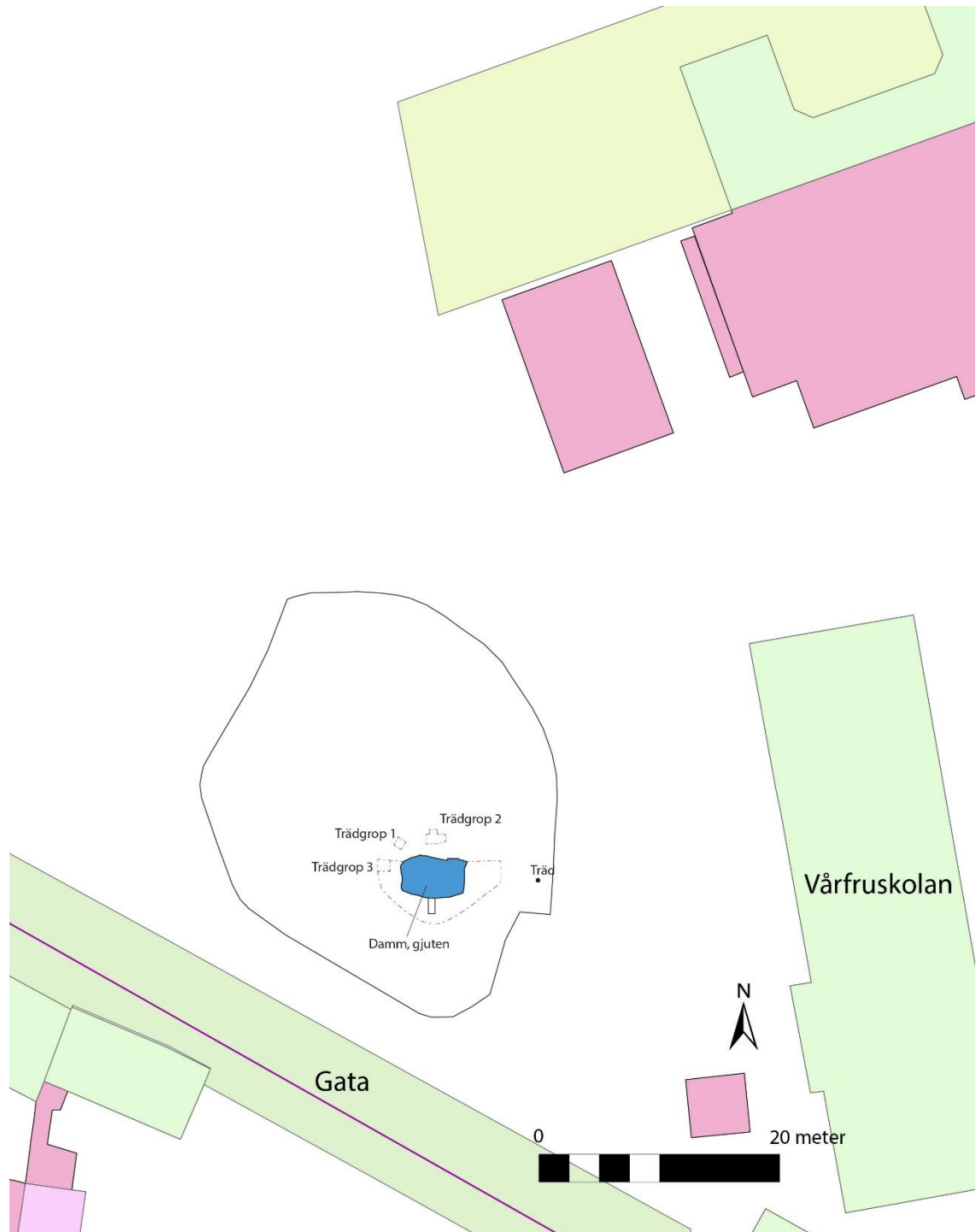
Bevaringskommittén 1980: *Bevaringsprogram Vårfru rote. Lunds stadskärna*. Lund.

Lenntorp, Karl-Magnus 2010: Arkeologisk förundersökning 2010. Arkeologiska arkivrapporter från Lund, nr 374. Otryckt rapport i Kulturens arkiv.

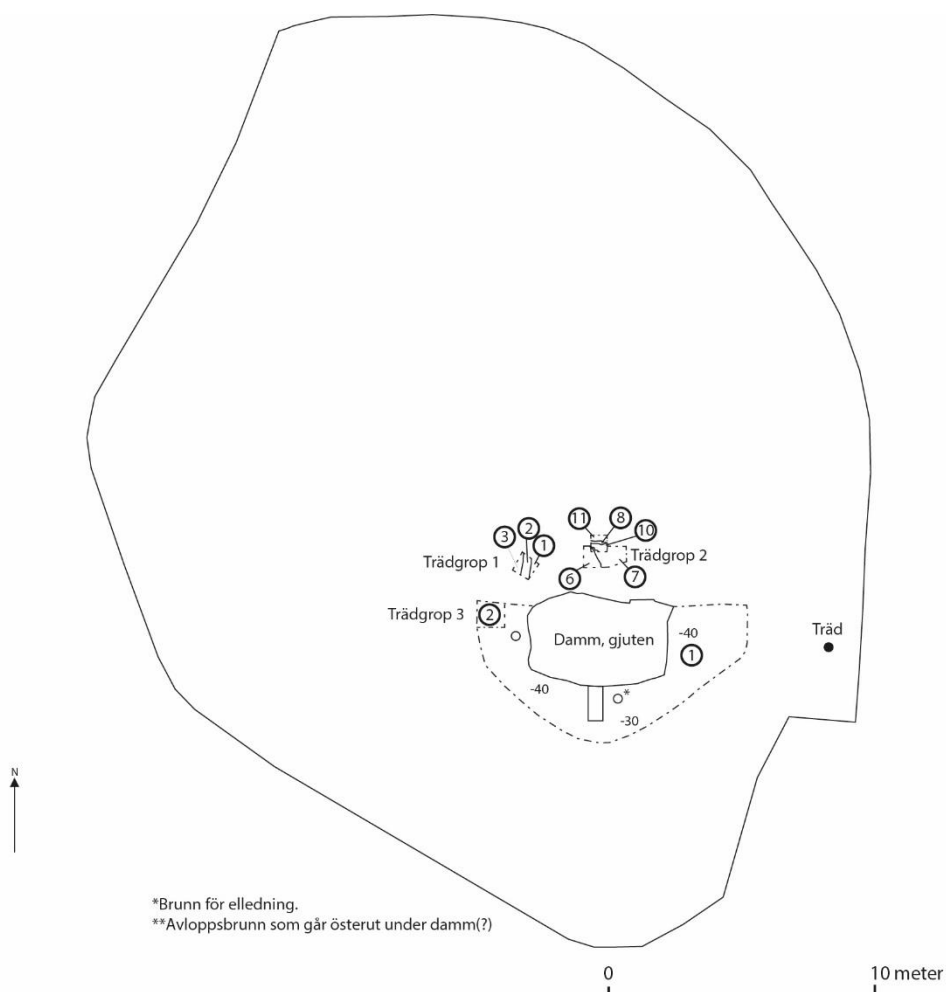
Bilagor

1. Översikt. Lekplatsen med schakt och beskrivningar.
2. Detaljplan. Området väster om Vårfruskolan och schaktade ytor.
3. Sektioner. Trädgrop 1 och 2 med beskrivningar.

Bilaga 1. Området väster om Vårfruskolan med området för lekplatsen och schaktade ytor.



Bilaga 2. Detaljplan. Området väster om Vårfruskolan och schaktade ytor.



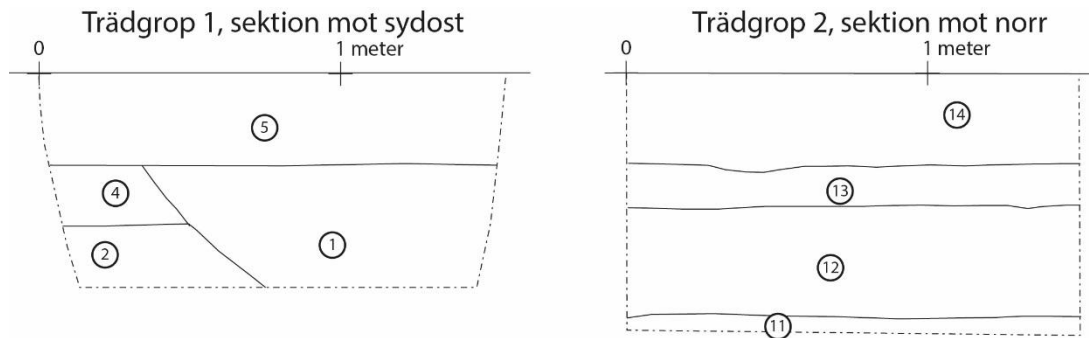
Beskrivning: yta söder om dammen och trädgrop 3

1. På en yta belägen på ett avstånd på ca 1-2 m väster, öster och söder om dammen schaktades ca 30-40 cm jord bort. Jorden var mestadels brun, finkornig, lite lucker och matjordsläk, med inslag av sentida material såsom plast, järn, asfalt. I öster framkom under jorden ett område med bergkross och grus. Det är inte otänkbart att jorden i området, helt eller till stora delar, är påförd under sen tid. De topografiska förhållandena i området - som höjer sig svagt över omgivningen - kan tala för det.
 Trädgrop 3. Ca 1 x 1 meter stort och 1 meter djupt. Yngre fyllnadsmassor och grus ned till ca 1 meter djup. I botten ett dräneringsrör av plast. Mörkare jord med rött tegelkross, gult tegelkross, vitt glas, träkol, finkornigt, torrt, kompakt.

Beskrivning: Trädgrop 1 och 2

1. Brunsvart humus, finkornig, fet, fuktig, kompakt. Inslag av tegelkross maskinslaget. Återdeponerat i trädgrop eller liknande. Ligger på lager 2.
2. Gul finkornig sand. Bärlager.
3. Grus, gulröd, grovkornig fyllning i dräneringsnedgrävning.
4. Gulröd grus med små till mellanstora stenar. Utjämning.
5. Grå lera med humöst inslag, finkornig, torr, mager, kompakt lera, med inslag av gult tegel. asfalt m.m. Utjämning.
6. Liknar lager 1.
7. Liknar en blandning av lager 2 och lager 4.
8. Brungrå humus, finkornig, fet, fuktig, kompakt, smetig. Inslag av lerfläckar, bränd lera, träkol och tegelkross. Marklager eller odlingslager.
9. Liknar lager 8.
10. Gulröd grovkornig grus. Bärlager.
11. Liknar lager 10.
12. Gul finkornig sand. Bärlager eller upppfyllning.
13. Liknar lager 4.
14. Liknar lager 5.

Bilaga 3. Sektioner. Trädgrop 1 och 2 med beskrivningar.



Beskrivning: Trädgrop 1 och 2

1. Brunsvart humus, finkornig, fet, fuktig, kompakt. Inslag av tegelkross maskinslaget. Återdeponerat i trädgrop eller liknande. Ligger på lager 2.
2. Gul finkornig sand. Bärlager.
3. Grus, gulröd, grovkornig fyllning i dräneringsnedgrävning.
4. Gulröd grus med små till mellanstora stenar.
5. Grå lera med humöst inslag, finkornig, torr, mager, kompakt lera, med inslag av gult tegel, asfalt m.m.
6. Liknar lager 1.
7. Liknar en blandning av lager 2 och lager 4.
8. Brungrå humus, finkornig, fet, fuktig, kompakt, smetig. Inslag av lerfläckar, bränd lera, träkol och tegelkross. Marklager eller odlingslager.
9. Liknar lager 8.
10. Gulröd grovkornig grus. Bärlager.
11. Liknar lager 10.
12. Gul finkornig sand. Bärlager eller upppfyllning.
13. Liknar lager 4.
14. Liknar lager 5.

Arkeologiska arkivrapporter från Lund har övergått i serien Kulturmiljörapporter fr.o.m. 2013.
I serien Kulturmiljörapporter har utgivits:

2016

- 2016:1 Kv Katedralskolan 8, fornlämning Lund 73:1, Lunds stad och kommun, Skåne. Arkeologisk undersökning 2015. Krister Kåm Tayanin.
- 2016:2 Paradis 35, Lunds stad och kommun. Antikvarisk medverkan 2015-2016. Carita Melchert.
- 2016:3 Innerstaden 1:2 – Mårtenstorget, fornlämning Lund 73:1, Lunds stad och kommun, Skåne. Arkeologisk förundersökning 2015. Johan Wallin.
- 2016:4 Kv Gråbröder 14, fornlämning Lund 73:1, Lunds stad och kommun, Skåne. Arkeologisk förundersökning 2015. Aja Guldåker.
- 2016:5 Norra Rörums kyrka, Norra Rörums socken, Höörs kommun, Skåne. Antikvarisk medverkan 2015-2016. Carita Melchert.
- 2016:6 Klörups häradshäkte, fönsterrestaurering, Klörup 3:3, Lilla Slågarps socken, Trelleborgs kommun, Skåne. Antikvarisk medverkan 2016. Henrik Borg
- 2016:7 Stora Råby 34:37, fornlämning Stora Råby 10:1, Stora Råby socken, Lunds kommun, Skåne. Arkeologisk förundersökning 2015. Johan Wallin.
- 2016:8 Innerstaden 2:1 – Östra Vallgatan, fornlämning Lund 73:1, Lunds stad och kommun, Skåne. Arkeologisk förundersökning 2014. Aja Guldåker.
- 2016:9 Kv Kryptan 10 och 11, Södra Sandby, fornlämning 93:1, Södra Sandby socken, Lunds kommun, Skåne. Arkeologisk förundersökning 2016. Gertie Ericsson.
- 2016:10 Skånes moderna kulturarv, redovisning 2016. Henrik Borg
- 2016:11 Svaneluckykan 3, Lunds kommun, Skåne. Dokumentationsrapport 2016. Carita Melchert.
- 2016:12 Borgeby 23:7, Lomma kommun. Borgeby slott porttornet. Vård- och underhållsplan. 2015-2016. Carita Melchert.
- 2016:13 Kv Garvaren 4, Fornlämning 73:1, Lunds stad, Lunds kommun, Skåne. Arkeologisk undersökning 2016. Mattias Karlsson.
- 2016:14 Färgaren 26, Lund. Stäket. Antikvarisk medverkan 2016. Carita Melchert.
- 2016:15 Kv Trädgården 8, Fornlämning 73:1, Lunds stad, Lunds kommun, Skåne. Arkeologisk undersökning 2016. Mattias Karlsson.
- 2016:16 Pahlmans gård i Vellinge, Vellinge 99:98 m.fl., fornlämning nr 17:1, Vellinge socken, Vellinge kommun. Arkeologiska förundersökningar 2015. Mattias Karlsson.
- 2016:17 Svaneluckykan 3, Lund, Observatoriet. Antikvarisk medverkan 2015-2016. Carita Melchert.
- 2016:18 Kv S:t Thomas 26, Fornlämning 73:1, Lunds stad, Lunds kommun, Skåne. Arkeologisk undersökning 2016. Mattias Karlsson.

2017

- 2017:1 Kv. Eskil 19, Lund. Fornlämning 73:1, Lunds stad, Lunds kommun, Skåne. Arkeologisk förundersökning 2016. Mattias Karlsson.
- 2017:2 Kv. Universitet 1, Lund. Fornlämning 73:1, Lunds stad, Lunds kommun, Skåne. Arkeologisk förundersökning 2014-2015. Mattias Karlsson.
- 2017:3 Kv. Galten 10, 11 och 12, Lund. Fornlämning 73:1, Lunds stad, Lunds kommun, Skåne. Arkeologisk undersökning 2016. Mattias Karlsson.